

EDUSKUNNAN
SIVISTYSVALIOKUNTA

Helsingissä

15 päivänä syyskuuta 1992

Lausunto n:o 3

Ulkoasiainvaliokunnalle

Eduskunta on 17 päivänä kesäkuuta 1992 tekemänsä päätöksen mukaisesti määrännyt, että kaikkien muiden erikoisvaliokuntien on annettava lausuntonsa ulkoasiainvaliokunnalle hallituksen esityksestä n:o 95 Euroopan talousalueen perustamiseen liittyvien sopimusten eräiden määräysten hyväksymisestä.

Valiokunnassa ovat asian johdosta olleet kuultavina neuvotteleva virkamies Jukka Liedes, apulaisosastopäällikkö Matti Lähdeoja, korkeakouluneuvos Leena Pirilä, projektipäällikkö Reijo Aholainen ja hallitussihteeri Hannu Wager opetusministeriöstä, opetusneuvos Riitta Lampola opetushallituksesta, apulaisosastopäällikkö Simo Juva Suomen Kaupunkiliitosta, kulttuuri-asiain päällikkö Seppo Korpipää Suomen Kunnallisliitosta edustaen myös Finlands svenska kommunförbundet, II varapuheenjohtaja Sinikka Semenoja saamelaisvaltuuskunnasta, puheenjohtaja, professori Antti Tanskanen Suomen Akatemiasta, pääsuunnittelija Esko-Olavi Sepälä ja pääsuunnittelija Erkki Ormala valtion tiede- ja teknologianeuvostosta, puheenjohtaja, professori Juhani Kärjä ja pääsihteeri Tapio Rajavuori korkeakouluneuvostosta, puheenjohtaja Tuulikki Karjalainen taiteen keskustoimikunnasta, toimitusjohtaja Tarja Koskinen Kopoisto ry:stä, toimitusjohtaja Matti Ahde Oy Veikkaus Ab:stä, toiminnanjohtaja Liisa Kauppinen ja talouspäällikkö Markku Torniainen Kuurojen Liitosta, toimitusjohtaja Pentti Lappalainen ja varapuheenjohtaja Pentti Kivelä Näkövammaisten Keskusliitosta, pääsihteeri Jouko Vasama Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistyksestä, ammattikoulutussihteeri Pekka Porvali Metallityöväen Liitosta, koulutusasiain sihteeri Tuula Pitkänen Terveystieteiden ammattijärjestö Tehy ry:stä, koulutuspoliittinen sihteeri Heikki Liede Akava ry:stä, apulaisjohtaja Heikki Hirvinen Teollisuuden koulutusvaliokunnasta, koulutuspoliittinen sihteeri Outi Kinttula Suomen ylioppilaskuntien liitosta, puheenjohtaja Jaana Kuisma Suomen Ammattiin Opis-

kelevien Keskusliitto SAKKI ry:stä sekä puheenjohtaja Henri Korpi Suomen Lukiolaisten Liitosta.

Sivistysvaliokunta on käsitellyt asiaa toimialaansa koskevilta osin ja esittää lausuntonaan kunnioittaen seuraavaa.

Yleistä

Sopimus Euroopan talousalueen luomisesta sisältää sivistysvaliokunnan toimialaan kuuluvista alueista muun muassa tutkintojen tunnustamisen, koulutus- ja tutkimusyhteistyön, audiovisuaaliset asiat sekä tekijänoikeuden. Lisäksi sopimuksen yleisillä määräyksillä on merkitystä muun muassa kulttuurin tukemiselle.

Sopimuksen taloudelliset vaikutukset ovat erityisesti tutkimusyhteistyön osalta huomattavat. Eri ohjelmiin osallistumisesta jäsenvaltiot maksavat bruttokansantuotteen mukaisen mak-suosuuden.

Sivistysvaliokunta katsoo, että koulutuksen, tutkimuksen ja kulttuurin alueilla sopimus tuo Suomelle lisääntyviä mahdollisuuksia edellyttäen, että näiden alueiden korkeatasoisuus ja kehittämisestä turvataan myös kotimaassa. Valiokunta kannattaa sopimuksen hyväksymistä.

Valiokunta pitää välttämättömänä ETA-sopimuksen tuomien mahdollisuuksien hyödyntämiseksi täysimääräisesti, että huolehditaan tiedonkulun turvaamisesta ja pyritään vaikuttamaan asioihin mahdollisimman paljon jo suunnitteluvaiheessa. Tämä edellyttää sitä, että Suomessa on riittävästi eri alojen asiantuntijoita, muun muassa koulutuksen, tutkimuksen ja kulttuurin asiantuntijoita, EY-edustustossa hoitamassa ja seuraamassa oman alansa asioita.

Koulutus- ja tutkijavaihdon onnistuminen käytännössä edellyttää, että halukkailla on saatavissa riittävästi tietoa mahdollisuuksistaan ja eri ohjelmien ja projektien sisällöistä. Valiokun-

nan mielestä kansainvälisen henkilövaihdon keskuksen rooli tällaisen informaation jakamisessa ja yhteyksien luomisessa on keskeinen. Tavoitteena on luoda oppilaitoksille valmiudet suoraan hoitaa yhteistyötään. Valiokunta pitää välttämättömänä, että keskuksen toimintaa kehitetään ja sen toimintamahdollisuudet turvataan.

Valiokunta toteaa, että Suomessa tulee vastaisuudessa selkeästi nähdä, mikä tulevasta lainsäädännöstä on kansallista lainsäädäntöä ja mikä sopimuksista johtuvaa. Hallituksen esityksissä tulee myös riittävästi perustella sopimuksien edellytykset niistä johtuvalle lainsäädännölle. Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että esityksistä myös suoraan näkyy, mitkä direktiivit tai muut päätökset aiheuttavat kyseisen lain säätämistarpeen.

Koulutus- ja tutkimuspolitiikka

Valiokunta pitää myönteisenä sitä, että ETA-sopimus laajentaa eurooppalaisen koulutus- ja tutkimusyhteistyön mahdollisuuksia.

Valiokunta toteaa, että valtiovarainvaliokunta on lausunnossaan käsitellyt sopimuksen sisältämää tutkimusyhteistyötä Suomen kannalta. Sivistysvaliokunta yhtyy valtiovarainvaliokunnan lausunnossaan esittämiin kannanottoihin. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että valtaosa EY:n kolmannen puiteohjelman varoista käytetään teollisuuden kilpailukyvyn ja teknologisen infrastruktuurin kehittämiseen. Sivistysvaliokunta korostaa riittävien määrärahojen osoittamista kotimaiseen tutkimukseen ja tutkijakoulutukseen. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota kotimaisen tutkimuksen tasoon turvaamiseen ja tutkimuksen kohdentumiseen eri aloille. Valiokunta pitää tärkeänä, että turvataan myös muun kuin sopimuksen piiriin kuuluvien alojen tutkimus. Valiokunta pitää välttämättömänä, että esimerkiksi humanistiseen ja yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen kohdistetaan riittävästi määrärahoja, jotta suomalainen tutkimuspolitiikka ei sopimuksen johdosta vääristy.

Valiokunta korostaa sitä, että jatkossakin turvataan pohjoismainen yhteistyö tutkimuksen ja koulutuksen alalla.

ETA-sopimus ei tuo EFTA-maille osallistumismahdollisuutta koulutus- ja tutkimusohjelmista päätettäessä. Valiokunta korostaa kuitenkin suomalaisten aloitteellisuutta sopimuksen piiriin kuuluvien ohjelmien ja projektien suun-

nittelussa, johon ETA-sopimus antaa mahdollisuuden.

Sopimuksen mukaisesti opiskelijoiden liikkuvuuden esteet tulee kansainvälisellä tasolla poistaa. Valiokunta katsoo, että tämän onnistumiseksi Suomen osalta tulee opiskelijoille turvata mahdollisimman vapaa liikkuvuus myös kansallisella tasolla. Näin voidaan toteuttaa eurooppalainen käsitys monimuotoisista ja yksilöllisistä tutkintoratkaisuista ja tehdä Suomi houkuttelevaksi vaihtoehdoksi ulkomaalaisille opiskelijoille. Valiokunta korostaa myös opiskelijoiden mahdollisuuksia omaehtoisen liikkumisen lisäämiseen.

Sopimuksella ei ole tarkoitus harmonisoida koulutusta, vaan jäsenmailla on mahdollisuus itsenäiseen koulutuksen kehittämiseen. Valiokunnan mielestä yhteistyö edistää suomalaisen koulutuksen kehittymistä myös sisällöllisesti. Tämä koskee lähes kaikkien oppiaineiden opetussisältöjä, muun muassa kieltenopetusta, historiaa, maantiedettä ja taideaineita, joissa lapsia ja nuoria perehdytetään monikulttuuriseen Eurooppaan. Valiokunta korostaa kansainvälisyyden opetuksen tärkeyttä suomalaisessa koulutuksessa, mikä edellyttää kansainvälisyyskasvatuksen lisäämistä. Eurooppalaisen koulutusyhteistyön lisääminen käytännössä edellyttää myös kielten opiskelun laaja-alaista suomalaista koulutuksessa. Valiokunta pitää tärkeänä myös koulutuksellisen tasa-arvon turvaamista.

Vammaisten koulutus-, tiedonsaanti- ja kommunikointimahdollisuuksien turvaamiseksi valiokunta pitää tärkeänä, että pyritään huomaan mahdollisuudet vammaisjärjestöjen ja myös eri kansalaisjärjestöjen kuulemiseen.

Ulkomaalaisten määrä suomalaisissa oppilaitoksissa on lisääntynyt viime aikoina huomattavasti. Valiokunta pitää välttämättömänä, että kielivaikeuksien johdosta tarvittava tukiopetus turvataan.

ETA-sopimuksella toteutetaan ns. neljä vapautta. Osana henkilöiden vapaata liikkuvuutta toteutetaan ETA-maiden kansalaisten tutkintojen tunnustaminen sekä yhteistyön vahvistaminen ammatillisessa koulutuksessa ja mahdollisuuksien lisääminen opiskeluun toisessa ETA-valtiossa. Valiokunta toteaa, että sen käsiteltäväksi tullee lähiaikoina ETA-valtioiden kansalaisten tutkintotodistusten tunnustamista koskeva lainsäädäntö. Valiokunta tulee siinä yhteydessä ottamaan yksityiskohtaisesti kantaa suomalaisen tutkintojärjestelmään.

Kulttuuripolitiikka

Kulttuuripolitiikka ja kulttuuriyhteistyö ovat ETA-sopimuksen ulkopuolella. Ainoastaan audiovisuaaliset palvelut sisältyvät sopimukseen. Sopimusneuvottelujen tuloksena annettiin kuitenkin kaksi julistusta, joissa korostetaan yhteistyötä kulttuuriin liittyvissä asioissa ja painotetaan yhteisymmärrystä monikulttuurisessa Euroopassa ja kansallisen ja alueellisen kulttuuriperinnön turvaamista. Lisäksi sopimuspuolet ilmoittavat aikovansa toteuttaa laittoman kulttuuriesinekaupan vastaiset yhteistyöjärjestelyt ja laillisen kulttuuriesinekaupan vaatimat järjestelyt. Valiokunta toteaa, että kulttuuriyhteistyön merkitys tulee korostumaan EY:n puitteissa ja tulee siten vaikuttamaan myös ETA-yhteistyöhön lisääntyvästi.

ETA-sopimuksen yleiset periaatteet vaikuttavat monella tavalla myös kulttuuriasioissa. Tarvaiden, palveluiden, pääomien ja henkilöiden vapaan liikkuvuuden toteuttaminen koskee myös kulttuurin tuotteita, palveluita ja taiteilijoita. Valiokunnan mielestä kulttuurin rahoitukseen liittyvätkin suurimmat epävarmuustekijät kulttuurin alueella.

Suurin osa kulttuurin valtion tuesta kohdistuu taidelaitosten ja muiden kulttuurilaitosten toiminnan rahoitukseen. Sopimukseen kuuluvat kilpailurajoitukset eivät koske tämän tyyppistä toimintaa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan myös apurahojen myöntäminen taiteilijoiden toimintaedellytysten turvaamiseen ei ole ristiriidassa ETA-sopimuksen kanssa.

EY:n piirissä on valmisteilla veikkaus- ja rahapelitoiminnan ainakin jonkinasteinen vapauttaminen. Vuonna 1991 Oy Veikkaus Ab tuloutti opetusministeriölle tieteen, taiteen, urheilun ja nuorisokasvatustyön tukemiseen 1 264 miljoonaa markkaa. Valiokunta katsoo, että Suomen taholta tulee voimakkaasti tukea ja korostaa EY:n jäsenvaltioidenkin huhtikuussa 1992 otta-

maa kantaa, ettei veikkaus- ja rahapelitoiminta kuulu talousoikeuden alaan, vaan on yleiseen järjestykseen liittyvä asia. Tämä on sivistysvaliokunnan mielestä välttämätöntä, jotta Suomessa harjoitettavan rahapelitoiminnan ylijäämä voidaan edelleenkin jakaa tieteen, taiteen, urheilun ja nuorisotyön tukemiseen.

Sivistysvaliokunta esitti lausunnossaan valtioneuvoston selonteon johdosta EY-jäsenyyden vaikutuksista Suomelle, että saamelaisten asema yhdyntävässä Euroopassa tulee selvittää erikseen esimerkiksi yhteistyössä muiden pohjoismaiden kanssa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tällaista selvitystä ei ole aloitettu, minkä vuoksi valiokunta uudistaa kannanottonsa.

Tekijänoikeus

ETA-sopimus sisältää tekijänoikeutta ja muita immateriaalioikeuksia koskevat määräykset. Sopimuspuolet sitoutuvat tarkistamaan henkistä omaisuutta koskevaa lainsäädäntöä niin, että se on sopusoinnussa EY:n yleisen suojatason kanssa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Suomen suojataso täyttää tämän yleisluonteisen vaatimuksen. EY:n pyrkimykset päästä korkeaan suojatasoon johtanevat tekijänoikeuden keskeisimpien alueiden harmonisointiin lähivuosina. Valiokunta toteaa, että Suomessa on jo korkea ja toimiva suojataso, ja katsoo, että korkeampikin suojataso ainakin yleisesti on hyväksyttävissä.

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta esittää kunnioittavasti,

että hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset hyväksyttäisiin ja

että ulkoasiainvaliokunta laatiessaan mietintöään muutoin ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Jouppila, varapuheenjohtaja Astala, jäsenet Ala-Harja (osittain), Aula (osittain), Gustafsson, Hacklin, Laakso (osittain), Lehtinen (osittain), Lindqvist (osittain), M. Pie-

tikäinen (osittain), Pykäläinen, Suhola, Toivonen (osittain), Tykkyläinen ja Virrankoski sekä varajäsenet A. Ojala (osittain), O. Ojala ja Seivästö (osittain).

